

Silta vuorovaikutussuhteeseen – arjen kokemuksia vuorovaikutuksellisen SILTA-mallin kehittämistä

Tuija Eskelinen

Eräs SILTA-työn päivä

On toukokuinen tiistaiaamu. Olen lähdössä lastenkotiin tapaamaan lapsia, heidän läheisiään ja omahoitajia. Starttaan auton ja lähdetään ajelemaan kohti lastenkotia. Olen varannut matkaan aikaa kaksi tuntia. Tänä aikana ehdin vielä kertaamaan tulevaa; keitä tapaan, mitä viimeksi käsitelimme ja mitä suunnitelmia nyt olen tapaamisia varten tehnyt. Matka sujuu joutuisasti ja olen ajoissa perillä.

Tapaan ensimmäiseksi SILTA-työssä mukana olevia omahoitajia. Teemme yhdessä omahoitajasuhteen roolikarttaa. Tätä varten olemme lastenkodin omahoitajien kanssa jo aiemmin listanneet omahoitajan kohtaamia rooleja ja tehtäviä lastenkodissa. Olemme valinneet kaikista rooleista ja tehtävistä viisi keskeisintä, joita nyt viemme lapsen ja omahoitajan väliseen suhteeseen pohtimalla, mitä kyseinen rooli ja tehtävä tuovat lapsen ja omahoitajan väliseen suhteeseen, mitä ne tuovat lapselle, mitä omahoitajalle itselleen. Samalla pohdimme, mitä kyseinen rooli ja tehtävä tuovat vanhemman ja omahoitajan väliseen suhteeseen, mitä vanhemmalle ja mitä omahoitajalle itselleen. Pohdimme

myös, mitä kyseinen rooli ja tehtävä tuovat lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen, mitä vanhemmalle ja mitä lapselle. Tätä työskentelyä kutsumme omahoitajasuhteen roolikartta -työskentelyksi.

Omahoitajasuhteen roolikartta -työskentelyn avulla teemme tietoiseksi suhteen merkitystä omahoitajan työssä. Kun roolit ja tehtävät viedään vuorovaikutussuhteisiin ja tutkitaan niiden vaikutuksia lapsen ja omahoitajan, lapsen ja vanhemman sekä vanhemman ja omahoitajan väliseen suhteeseen, saadaan tietoa sellaisista vaikuttavista tekijöistä, jotka joko edistävät tai estävät suhteen kehittymisen ja syventymisen. Työskentely ikään kuin tarjoaa välineen arvioida lapsen ja omahoitajan, lapsen ja vanhemman sekä vanhemman ja omahoitajan välistä suhdetta ja tulla siitä vielä enemmän tietoiseksi.

Omahoitajien tapaamisen jälkeen aloitan lasten, läheisten ja omahoitajien tapaamiset. SILTA-tapaamisissa läheisellä tarkoitetaan paitsi biologista vanhempaa myös isovanhempia, sisaruksia, tätejä/setiä, kummeja jne. Lapsi itse on nimennyt henkilöt, jotka hän kokee läheisikseen ja joiden toivoo olevan SILTA-työssä mukana. Tällä kertaa minulla on neljä SILTA-tapaamista, joista poikkeuksellisesti vain kahdessa on vanhempi mukana. SILTA-tapaamisissa keskeistä on huomion kiinnittäminen vuorovaikutussuhteisiin. Työskentelemällä vuorovaikutussuhteiden kanssa tuemme lapsen elämäntarinan eheyttämistä ja rakennamme siltaa lapsen, vanhemman ja omahoitajan välille. Siltaa rakennetaan tietoisesti tapaamisista tai lapsen elämästä poissa olevan vanhemman ja lapsen välille, tuomalla poissaoleva vanhempi keskustelun kautta läsnä olevaksi.

SILTA-työn alussa teimme myös alkuhaastattelun, jossa lapsi, läheinen ja omahoitaja saivat kertoa itsestään, omista mielenkiinnonkohteistaan, ihmissuhteistaan, koulustaan ja työstään toisille. Jokainen sai kertoa itsestään omalla tavallaan ja siinä määrin kuin itse halusi. On tärkeää, että heti alkuvaiheessa kunnioitamme sekä toisen että omaa rajaa siinä, mitä asioita voimme ja haluamme toisen kanssa jakaa. SILTA-työssä alkuhaastattelu toimi ikään kuin tutustumisena ja luottamuksen rakentamisen välineenä. On helpompaa käydä yhteistä vuoropuhelua vaikeista asioista, kun on jakanut itsestään toiselle jotakin sellaista, mitä on itse halunnutkin jakaa.

Alkuhaastattelun jälkeen jatkoimme SILTA-työskentelyä vuorovaikutussuhdekartoituksen kautta. Siinä pyrittiin avaamaan lapsen, läheisen ja omahoitajan välistä suhdetta ja erityisesti sitä, miten kukin osallistuja näkee vuorovaikutussuhteensa toisiin: Miten lapsi näkee suhteensa omahoitajaan ja läheiseen, miten hän näkee omahoitajan ja vanhemman välisen suhteen? Mihin asioihin lapsi on tyytyväinen, mihin hän toivoisi muutosta ja mitä toiveita hänellä on vuorovaikutussuhteisiin? Samalla tavalla pohdittiin vanhemman ja omahoitajan kohdalla. Vuorovaikutussuhdekartoitusta pohdittaessa läsnä olivat yhtä aikaa lapsi, lapsen läheinen ja lapsen omahoitaja, jolloin jokainen osallistuja kuuli samanaikaisesti toisen näkemyksiä suhteen laadusta ja etäisyydestä.

Varsinainen SILTA-työ keskittyy vuorovaikutussuhteen rakentamiseen elämänjanan ja sukupuun avulla. Tämänkertaisissa tapaamisissa käymme läpi lasten elämäntarinaa ja siihen liittyviä moninaisia tapahtumia. Kahdessa ensimmäisessä tapaamisessa vanhempi kertoo lapsen varhaisista vaiheista, ja vanhempi ja lapsi yhdessä muistelevat elettyä. Toisinaan lapsen ja vanhemman tarinat eroavat toisistaan. Lapsen tarina eletystä on kovin erilainen kun vanhemman kertoma. Tästä erilaisuudesta on hyvä käydä yhteistä vuoropuhelua, jotta erilaisille tarinoille ja kertomuksille tulee tilaa. Kuullessaan tarinoita lapsesta omahoitaja myös pääsee osalliseksi lapsen eletyn elämän tapahtumista ajoilta, jolloin hän itse ei ole ollut osana lapsen elämää. Omahoitaja voi painaa tarinoita mieleensä ja tuoda niitä myöhemmin aktiivisesti esille vaiheissa, joissa lapsi kykenee tai on halukas niitä vastaanottamaan.

Kerrotut tarinat piirtyvät kuvina ja kertomuksina elämänjanalle. Elämänjanalle kirjataan vain sellaisia tarinoita, joita lapsi sinne haluaa tuoda. SILTA-tapaamisissa käydään läpi kaikenlaisia tarinoita eletystä, myös vaikeiksi koettuja ja esimerkiksi huostaanottoon johtaneita tarinoita. Työskentelyssä ei kuitenkaan keskitytä vain vaikeiden ja hankalien tarinoiden esille nostamiseen, vaan työskentelyssä etsitään aktiivisesti myös sellaisia tarinoita, jotka tuovat esille voimavaroja ja tukea ja jotka ovat auttaneet selviytymään vaikeista tilanteista. Voimavarat ja kyvyt auttavat selviytymään myös jatkossa hankalista tilan-

teista, ja siksi niiden esille nostaminen on työskentelyssä keskeistä. Se on ikään kuin työkalupakin kokoamista lapselle tulevaisuutta varten.

Aina vanhemman ei ole mahdollista olla läsnä SILTA-tapaamisissa. Tällöinkin voidaan käydä vuoropuhelua vanhemman ja lapsen välisestä suhteesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Tätä kautta tuodaan poissa oleva vanhempi läsnä olevaksi tapaamiseen ja lapsen elämään sekä lisätään tietoisuutta poissa olevan vanhemman merkityksellisyydestä lapselle.

Kolmannessa tapaamisessa työskentelemme sukupuun kanssa. Kokoamme suvun jäseniä sukupuuksi ja pohdimme, mitä kukin sukupolvi on antanut seuraavalle. Esille nousee hienoja yksityiskohtia esimerkiksi siitä, miten nimet on annettu suvun jäsenille ja minkälainen tarina niiden antamiseen on liittynyt. Kuten elämänjanasta myös sukupuusta etsitään voimaa antavia tekijöitä ja selviytymistarinoita vaikeiksi koettujen tarinoiden lisäksi.

Päivän viimeisessä SILTA-tapaamisessa muistelemme tulevaisuutta. Olemme jo aiemmin saaneet koottua sekä elämänjanan että sukupuun valmiiksi siinä määrin kuin se tässä tapauksessa oli mahdollista. Niinpä rakennamme yhdessä tulevaisuutta kasvavalle nuorelle. Pohdimme sitä, minkälainen nuoren tulevaisuus on, kun kaikki asiat ovat hyvin. Pohdimme sitä, mistä nuori saa tukea itselleen ja minkälaista tämä tuki on. Lisäksi kartoitamme huolet ja pohdimme, mikä sai huolen vähenemään. Lopuksi vielä mietimme, mitkä ovat ensiaskeleet, jotta hyvä tulevaisuus voisi toteutua. Pohdimme, mitä kukin taho itse voi tehdä, jotta asiat voivat olla hyvin.

Mistä työ kumpuaa?

Edellä kuvaamaani SILTA-työtä on rakennettu Pelastakaa Lapset ry:n kolmivuotisessa (2008–2010) Silta-projektissa. Silta-projektin tavoitteena on luoda vuorovaikutuksellinen toimintamalli, jonka avulla tuetaan lapsen elämäntarinan eheyttämistä, rakennetaan siltaa lapsen, lapsen läheisten ja lastenkodin välille sekä vahvistetaan ammatillista omahoitajuutta lastenkotityössä. Työtä tehdään Pelasta-

kaa Lapset ry:n kuudessa lastenkodissa perheterapeutin ja perheterapia-opiskelijan avulla. Projektissa mukana olevat lapset ovat noin 8–18-vuotiaita huostaanotettuja lapsia. SILTA-työhön mukaan tulleet lapset ovat valikoituneet lastenkotien arvioinnin perusteella. Työn aloittamisesta on neuvoteltu lapsen sijoittaneen kunnan sosiaalityöntekijän kanssa ja työ on kirjattu lapsen asiakassuunnitelmaan. Työhön lähteminen on ollut osallistujille vapaaehtoista.

Sillan rakentamisen prosessi on ollut yksilöllinen ja sen pituuteen ja sisältöön ovat vaikuttaneet kunkin lapsen ikä sekä valmiudet ja halu käsitellä omaa elämää yhdessä lapsen läheisen ja omahoitajan kanssa. Keskimäärin sillan rakennusprosessi on kestänyt noin 8–10 tapaamiskertaa. SILTA-tapaamiset toteutetaan 3–4 viikon välein noin 1,5 tuntia kerrallaan. Jokaisessa tapaamisessa on tarjolla välipalaa, joka nautitaan yhdessä. Tapaamisten rakenteeseen on kuulunut lisäksi istuntokohtainen arviointi, joka on toteutettu lisensoiduilla Jaakko Seikkulan, Ilpo Kuhlmanin ja Tapio Ikosen suomentamilla SRS V 3.0 ja CSRS -palautelomakkeilla (ks. tarkemmin www.talkingcure.com). Istuntokohtaisten arviointilomakkeiden avulla kerätään osallistujilta ajantasaista palautetta työskentelyn suunnasta ja sisällöstä: ovatko he kokeneet tulleen kuulluiksi, ymmärretyiksi ja kunnioitetuiksi, onko tapaamisessa työstetty aiheita, jotka ovat olleet heille merkittäviä, mitä he olisivat halunneet tehdä tapaamisessa toisin ja miten terapeutin työtapo sopi heille. Systemaattinen istuntokohtainen arviointi osallistaa lapsen, lapsen läheisen ja lapsen omahoitajan kehittämistyöhön ja tarjoaa Silta-ohjaajille mahdollisuuden tarkastaa säännöllisesti työn suuntaa osallistujilta saadun palautteen pohjalta. Kun silta vuoropuheluun on rakennettu 8–10 tapaamiskerran aikana, jatketaan SILTA-työtä käymällä vuoropuhelua ajankohtaisista asioista tai täydentämällä elämänjanaan kirjattuja tarinoita ja tapahtumia aina siihen asti, kun lapsi itsenäistyy ja siirtyy pois lastenkodista.

SILTA-työ rakentuu perheterapeuttisesta viitekehystä, avoimesta dialogisuudesta ja narratiivisuudesta. Nämä toimivat työ taustateorioina ja lähestymistapoina. Perheterapeuttisuus vie SILTA-työn fokuksen osallistujien välisiin suhteisiin ja suhteiden laatuun. Perheterapeuttisuus tuo myös systemisyyttä ja mahdollistaa lapsen elämän-

tarinan eheytyksen tukemisen laajemmassa kontekstissa, kun vanhemmat, isovanhemmat tai sisarukset voivat olla tapaamisissa läsnä aktiivisesti. Avoin dialogisuus haastaa lastenkodin väkeä roolimuutokseen. SILTA-tapaamisten asiantuntijoina ovat lapsi ja hänen läheisensä, koska heillä on kaikki tieto ja kokemus lapsen eletystä elämästä. Omahoitajan tehtävänä tässä on asettua sellaiseen tilaan, jossa erilaisten tarinoiden kuuleminen mahdollistuu. Näin omahoitaja säilöo itselleen tarinat, joita kuulee, jotta hän voi tarvittaessa muistella yhdessä lapsen kanssa lapsen elämää ennen lastenkotiäikää. Avoin dialogisuus vaatii työntekijältä rohkeutta heittäytyä pois asiantuntijan roolista sekä kykyä kuulla ja vastaanottaa moniäänisiä ja toisinaan ristiriitaisiakin tarinoita muilta osallistujilta. Narratiivisuus tuo eletyn elämän tarinat nykyaikaan ja tulevaisuuteen läsnä olevaksi. Jokainen kerrottu tarina on kertojalleen merkityksellinen ja vaatii siksi saada tulla kuulukuksi. Haasteena omahoitajalla on ottaa haltuun tarinoiden moninaisuus. Omahoitajan on ikään kuin laitettava sivuun omat käsityksensä lapsen menneisyydestä ja kiinnostuttava uteliaasti kuulemaan uusia tarinoita lapsesta. Avaamalla tilaa menneisyyden tapahtumiin, avataan tilaa myös tulevaisuuden rakentamiselle. Tässä omahoitajan rooli on keskeinen.

Kuten edellä kuvasin, sillan rakentamisen välineinä käytettiin alkuhaastattelua, vuorovaikutussuhdekartoitusta, voimavaraistavaa elämänjanaa ja sukupuuta, omahoitajasuhteen roolikarttaa sekä erilaisia lapsen ikätasoon sopivia toiminnallisia menetelmiä, kuten patsastyötä, musiikkia ja kortteja. Erilaisten menetelmien ja välineiden haltuunotto vaatii koulutusta. Tämä on huomioitu Silta-projektin jälkeisessä juurruttamistyössä. Vaikka työ projektina päättyy, saa työ jatkua Pelastakaa Lapset ry:n omana toimintana. Vuoden 2011 aikana omahoitajille järjestetään vuoden mittainen täydennyskoulutus, joka antaa paremmat valmiudet SILTA-työn tekemiseen, menetelmien ja välineiden haltuunottoon sekä SILTA-työn teorioiden haltuunottoon ja käytäntöön viemiseen. Pelastakaa Lapset ry järjestää pilottikoulutuksen yhteistyössä Lahden ammattikorkeakoulun ja Vuorovaikutusprosessien tutkimuskeskuksen kanssa.

Miltä SILTA-työssä mukana olleista on tuntunut?

SILTA-työtä on arvioitu paitsi istuntokohtaisesti myös ulkopuolisen arvioitsijana voimin. Lahden ammattikorkeakoulun sosionomi (amk) -opiskelijat ovat tehneet projektista viisi oppinäytetyötä, joiden pohjalta lehtori Riitta Laakso on koonnut arviointiraportin (Laakso 2010). Seuraavassa on joitakin poimintoja saadusta palautteesta.

Ensinnäkin lasten palaute projektista oli kaikkein moniäänisintä. Osa lapsista koki saaneensa SILTA-tapaamisten aikana lisää tietoa elämästään. He kertoivat tiedon olleen heille merkityksellistä. Osa lapsista kertoi, että SILTA-tapaamiset olivat muuttaneet omahoitajasuhdetta parempaan suuntaan ja että tapaamiset olivat herättäneet heissä tunteita. Osa lapsista ei kokenut hyötyneensä projektista mitenkään, osalla oli tylsää. Osa lapsista kertoi, että työskentely ei merkinnyt mitään eikä muuttanut mitään. Positiivisinta palautetta lapset antoivat itse SILTA-istunnoista. Myös vanhempien palaute oli moniäänistä. Osa vanhemmista kertoi, etteivät tapaamiset muuttaneet yhteistyötä lastenkodin kanssa. Tässä tosin ei mainittu, millaista yhteistyö aiemmin oli ollut. Osa vanhemmista kertoi kokeneensa SILTA-tapaamiset myönteisiksi ja tärkeiksi itselleen mutta vähemmän tärkeiksi lapselle.

Omahoitajien palaute oli positiivisinta. Osa heistä koki, että SILTA-tapaamiset olivat laajentaneet ja syventäneet heidän käsitystään omasta tehtäväkentästään. Oman roolin tärkeyden merkitys oli osalla vahvistunut ja reflektio lisääntynyt. Osa omahoitajista kertoi, että vanhempien kanssa tehtävän työn merkitys oli kasvanut ja omaan työhön oli tullut uutta näkökulmaa. Osa kertoi, että omaan työhön oli tullut syvyyttä, ja osa koki arvostuksen omaa työtään kohtaan lisääntyneen. Lastenkotien johtajilta kerätty palaute vahvisti osaltaan omahoitajien kokemuksia. Johtajat olivat kokeneet, että työntekijävaihdokset olivat aiheuttaneet kritiikkiä omahoitajissa. Osa koki omahoitajan roolin selkeytyneen ja uskalluksen puhua vaikeista asioista lisääntyneen. Suurinta kritiikkiä johtajien taholta herätti projektin viitekehyyksenä ollut narratiivisuus. Johtajat pohtivat, kenen tarina työskentelyssä vahvistuu.

Kritiikki kohdistui tarinallisuuden moniäänisyyteen vs. totuudellisuuteen. Johtajat kokivat istuntomallin hyvänä ja kertoivat työskentelyn lisänneen omahoitajien ammatillisuutta. Hyvänä koettiin myös ulkopuolinen SILTA-ohjaaja.

Sijoittajakunnan sosiaalityöntekijöiden palautteen keräsi Tampereen avoimen yliopiston sosiaalityön aineopiskelija kandidaattityönään noin vuotta aiemmin kuin edellä esitetyn palautteen. Tästä johtuen palautetta antoi vain osa sosiaalityöntekijöistä. Osa näistä sosiaalityöntekijöistä arvioi yhteistyön vanhempien kanssa lisääntyneen ja suhteen omahoitajaan syventyneen. Osa koki, että omahoitajien työn suunnittelusta oli tullut systemaattisempaa ja tavoitteellisempaa. Osa sosiaalityöntekijöistä kertoi käytetyistä menetelmistä, kuten sukupuusta, arvionsa tähän tapaan: ”Lapsi kuuluu johonkin ja siinä jossakin on aina jotakin arvokasta ja hyvää.” Osa sosiaalityöntekijöistä ei halunnut arvioida projektin vaikutuksia, koska projekti oli kesken. Niinpä sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kysytään uudelleen syksyn 2010 aikana Tampereen yliopiston sosiaalityön tutkimuksen laitoksen kautta.

Sosiaalipedagogiikka SILTA-työssä

Silta-projektin suunnitelmassa ei lue mitään sosiaalipedagogiikasta. Projektin lähtökohtana on perheterapeutisuus, narratiivisuus ja avoin dialogisuus. Projektissa on kuitenkin sosiaalipedagogisia elementtejä. Näitä elementtejä sosionomi (amk) -opiskelijat ovat nostaneet esille omissa opinnäytteissään. SILTA-työn sosiaalipedagogisuuden voi tiivistää seuraaviin sosiaalipedagogiikan ydinajatuksiin.

Sosiaalipedagogiikka on kasvatuksellista tukea, osallisuuden vahvistamista ja toimijuuden kehittymistä kaikissa elämävaiheissa (Hämäläinen 1999, 61). Jokainen tarvitsee tukea itsensä löytämiseen. Tukea tarvitsevat erityisesti haavoittuvissa olosuhteissa eläneet lapset, jotta heidän persoonansa kehittyisi ja vahvistuisi. Lapsi tarvitsee tukea myös oman paikan löytämiseen yhteiskunnassa. Sosiaalipedagogisen työn perusajatukset johdetaan siitä, että ihminen itse on oman elämänsä paras asiantuntija ja itseapuun auttaja. Omien voimavaro-

jen ja keinojen oivaltaminen tapahtuu kahdenkeskisessä dialogissa tai ryhmäkeskustelussa. Vuorovaikutusosaaminen on keskeisessä roolissa sosiaalipedagogista työtä tehtäessä. Ihmisten välillä olevan vuorovaikutuksen laatu vaikuttaa pitkälti siihen, millaista identiteetin vahvistumista, oppimista ja persoonallisuuden kehittymistä ihmisessä tapahtuu. Parhaita tuloksia saavutetaan, jos identiteetin kasvua tuetaan positii- visten, voimavaroja sisältävien asioiden kautta. (Mt. 68–71.)

Lähteet

Hämäläinen, J. 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Laakso, R. 2010. Silta-projektin arviointiraportti. Silta-projektissa mukana olleiden osapuolten palautteet projektista. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveystieteiden laitos.

Arviointiraportti perustuu seuraaviin opinnäytetöihin:

Auvinen, M. & Hülinen-Heino, M. 2010. ”Nyt olen ymmärtänyt, että kuka on tehnyt väärin ja kuka oikein”. Lasten kokemuksia Pelastakaa lapset ry:n Silta-työskentelystä. Opinnäytetyö. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu.

Haavisto, M. & Juutinen, M. 2010. Omahoitaja; ”Vara mamma, vara pappa, vara äiti, vara isä”. Pelastakaa lapset ry:n lastenkotien omahoitajien kokemuksia Silta-projektista. Opinnäytetyö. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu.

Laurila, M., Salpamäki, S. & Wirén, J. 2010. Lasten kokemuksia ja näkemyksiä Silta-tapaamisista. Opinnäytetyö. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu.

Mattila, H. & Tarenius A-R. 2010. Olenko tullut kuulluksi? Kyselytutkimus Silta-tapaamisiin osallistuneille vanhemmille tai muille läheisille. Opinnäytetyö. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu.

Uschanov, P. & Virtanen, S. 2010. Lasten kokemuksia Silta-projektista elämäntarinan eheyttäjänä. Opinnäytetyö. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu.